

Nr. A82/022

1 november 1982

SCANDINAVISCH VROUWEN DEMONSTREERDEN IN DE SOWJET-UNIE

De laatste tijd wordt er in en rond de Nederlandse vredesbeweging tamelijk uitvoerig gediscussieerd over de verhouding ten opzichte van het Oostblok. In dat kader spelen de ervaringen die westerse vredesgroepen bij manifestaties in Oosteuropese landen hebben opgedaan een niet onbelangrijke rol. Het is daarom interessant de gebeurtenissen die zich afgelopen zomer voordeden tijdens de "Vredesmars '82", van Stockholm via Moskou naar Minsk, nog eens onder de loupe te nemen.

SCANDINAVISCH VROUWEN DEMONSTREERDEN IN DE SOWJET-UNIE

Vrouwen voor Vrede

Van 21 juni tot 6 augustus van het vorig jaar voerde de "Vredesmars '81" een kerngroep van Scandinavische vrouwen - steeds aangevuld met plaatselijke demonstranten - van Kopenhagen naar Parijs. Tussen 13 en 29 juli j.l. reisden (opnieuw) Scandinavische vrouwen onder de noemer "Vredesmars '82" van Stockholm naar Minsk. Volgend jaar zal voor een soortgelijke tocht Washington het einddoel zijn.

Het initiatief voor deze reeks vredes-tochten is afkomstig van de Scandinavische groepen "Vrouwen voor Vrede". Niet alleen in Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland bestaan "Vrouwen voor Vrede"-organisaties. Ook in onder meer Zwitserland, de Bondsrepubliek, Groot-Brittannië en Nederland zijn groeperingen onder die naam actief. Er is sprake van internationale contacten, maar een hechte internationale organisatie "Vrouwen voor Vrede" is (nog) niet van de grond gekomen. De diverse landelijke organisaties kunnen in het algemeen als neutraal-pacifistisch gekenmerkt worden, waarbij dient te worden aangetekend, dat communistische vrouwenorganisaties het tot hun taak rekenen te trachten zo goed mogelijk binnen de groepen vertegenwoordigd te zijn. De mate van die communistische invloed verschilt van land tot land, maar van dominantie is totnutoe nog nergens sprake.

Demonstreren in de Sowjet-Unie

Dat de Scandinavische vrouwen toestemming kregen om in de Sowjet-Unie te demonstreren mag ronduit uniek genoemd worden. Meestal worden dergelijke verzoeken afgewezen, zoals eind vorig jaar nog een Nederlandse vredes-activist moest ondervinden, die het plan had opgevat om op het Rode Plein een demonstratie te houden. Op zijn verzoek kwam lange tijd geen en uiteindelijk een afwijzend antwoord.

Van nog recenter datum is de ervaring van de actiegroep Greenpeace, die in juni met de Sirius de haven van Leningrad aandede om te protesteren tegen de Sowjet-kernbom-proeven. Slechts door het om de tuin leiden van de havenpolitie slaagde Greenpeace erin vanaf het schip ballonnen met een boodschap op te laten, waarna de Sirius onverwijld door twee sleepboten naar internationale wateren werd teruggebracht.

De toestemming voor de "Vredesmars '82" is derhalve een uitzondering op de regel. Weliswaar was er van Sowjet-zijde voor gezorgd dat de tocht met de nodige waarborgen was omkleed, toch kan verondersteld worden dat de problemen die zich ondanks die waarborgen voordeden ertoe zullen leiden dat het experiment niet snel zal worden herhaald.

De voorwaarden vooraf

Vertegenwoordigsters van de Scandinavische "Vrouwen voor Vrede" hadden tevoren uitgebreid met functionarissen van het "Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede" moeten onderhandelen. Al meer dan een half jaar voor de tocht was een aanvang gemaakt met een reeks besprekingen - beurtelings in Moskou en in Oslo -, die ertoe leidde, dat stringente afspraken werden gemaakt over het programma en de mee te voeren leuzen. Het programma van dat deel van de tocht dat over Russisch grondgebied zou voeren kwam geheel onder de verantwoordelijkheid van het "Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede" te vallen. Daarbij bleef er van de "Vredesmars '82" in de letterlijke zin weinig over : alleen in Leningrad, Kalinin, Moskou, Smolensk en Minsk mochten stukken te voet worden afgelegd, voor de overige kilometers werd een speciale trein "ter beschikking gesteld".

Alleen de volgende (tweetalige : Engels en Russisch) spandoekteksten werden goedgekeurd : "Tegen kernwapens in Oost- en West-Europa", "Tegen kernwapens in de hele wereld" en "Voor Ontwapening en Vrede". Deze beperking in aantal was voor de organisatrices acceptabel omdat zij meenden dat daarmee tevens voorkomen was dat van Sowjet-zijde eenzijdige leuzen konden worden ingebracht bij de eveneens van tevoren afgesproken deelname van groepen vanuit de plaatselijke bevolking.

Andere beperkende maatregelen

Voorts bleek zowel kort voor als tijdens de tocht dat er erg weinig gelegenheid zou zijn tot publiciteit rondom het gebeuren. Allereerst werd aan vrijwel alle westerse journalisten die een verzoek indienden om de reis te mogen meemaken en verslaan de toegang tot de Sowjet-Unie geweigerd. Alleen journalisten die tevens actief zijn in Westeuropese vredesbewegingen werden toegelaten. Een uitzondering op deze regel vormde een Nederlandse free-lance journalist, die overigens wel moest ervaren dat er nogal wat technische problemen waren met telex- en telefoon

verbindingen en dat Sowjet-fotolaboratoria "kopieerfouten" kunnen maken. Een NRCV-ploeg die van de mars televisie-opnamen had willen maken werd door de Sowjets buiten de deur gehouden. Een Zweedse journalist die in het verleden contacten met dissidenten in het Oostblok had gehad onderging hetzelfde lot. Dat laatste wakte bij de Zweedse delegatie veel wrevel.

Tegenwerking bleek ook nog op andere terreinen. Het contact met de plaatselijke bevolking bleef uiterst beperkt. Zoals al gezegd kon er slechts gedurende zeer kleine route-gedeelten echt gedemonstreerd worden. Daarbij was bovendien soms nog gekozen voor straten die door de deelnemers niet als de meest gewenste werden gezien : in Moskou kon men niet op het Rode Plein terecht, maar wel in de overigens ook niet onbelangrijke Gorki-sstraat. Er sloten zich in de steden, waar steeds enkele kilometers te voet gegaan kon worden, weliswaar Sowjet-deelnemers bij de tocht aan, maar aangezien de plaatselijke pers nergens van te voren tijdstip en route bekend gemaakt had kan hier nauwelijks van een spontaan gebeuren gesproken worden.

Het programma was verder vol-geplanned met toeristische uitstapjes en officiële ontvangsten. On-officiële contacten, bijvoorbeeld met het dissidente "Comité voor het scheppen van vertrouwen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie", beter bekend als de "onofficiële Sowjet-vredesbeweging", werden onmogelijk gemaakt doordat leden van dat comité door de politie streng in de gaten gehouden werden en twee comité-leden voor alle zekerheid voor twee weken werden ingerekend na wegens "straatschenderij" veroordeeld te zijn.

Incidenten

Wrevel bij de deelnemers ontstond al direkt bij de Fins-Russische grens toen men werd begroet door een groep plaatselijke demonstranten die in strijd met de gemaakte afspraken eenzijdige, anti-Amerikaanse spandoeken meevoerde. Een dag later, in Leningrad, werd de toespraak van een Zweedse vertegenwoordigster opzettelijk en opvallend verkeerd vertaald hetgeen tot een korte discussie aanleiding gaf.

Maar een echt conflict vond pas aan het eind van de tocht plaats. In Minsk bleek dat het "Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede" een slotmanifestatie geprogrammeerd had die moest plaatsvinden in Chatyn. Deze plaats wordt in de Sowjet-Unie gezien als monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

Daarbij komt echter dat de Sowjet-propaganda in het verleden gebruik heeft gemaakt van de naams-gelijkenis van dit Chatyn met het bij Smolensk gelegen Katyn, de plaats waar in 1940 meer dan 4000 Poolse officieren door het Rode Leger om het leven zijn gebracht.

Enkele deelneemsters beseften dat zij door naar Chatyn te gaan Poolse gevoelens zouden kwetsen. Niet gaan zou echter een affront ten opzichte van de bevolking van Minsk betekend hebben. Dat de Sowjet-organisatoren de Scandinavische vrouwen voor dit dilemma plaatsten leidde tot veel verbittering. Uiteindelijk nam een derde van de 300 "Vrouwen voor Vrede" niet aan de tocht naar Chatyn deel.

Desinformatie over het verdere verloop

Vanuit Minsk keerde het merendeel van de deelneemsters aan de "Vredesmars '82" naar Scandinavië terug. De marsroute die grotendeels een treinroute geworden was ging immers niet verder dan Minsk. Toch verschenen er in de Oosteuropese pers enkele dagen na de officiële afsluiting berichten over een "Vredesmars'82" die over Kiew naar Wenen zijn weg vervolgde. In twee groepen - een via Praag en een via Budapest - zouden de deelneemsters doorgereisd zijn. Deze meldingen van TASS en het Hongaarse persbureau MTI werden door Associated Press en Agence France Presse overgenomen.

In werkelijkheid was slechts een klein deel van de deelneemsters in Minsk gebleven. Bij hen voegden zich leden van diverse bij de internationale communistische mantelorganisatie IDVF (Internationale Democratische Vrouwenfederatie) aangesloten nationale vrouwenorganisaties en groepen in Moskou studerende Derde Wereld-representanten. Dit nieuwe gezelschap bediende zich ook van de naam "Vredesmars '82" en had het eenzijdige, anti-westerse karakter dat de officiële Sowjet-vredesbeweging bij de eerdere mars kennelijk zo node had gemist.

Door deze lichte vorm van desinformatie (de vervalsing van gegevens bestond immers slechts uit de bewuste poging om de indruk te vestigen dat het om een vervolg van de eerdere tocht ging), die met subtiliteit werd gebracht, wisten de Sowjets na afloop toch nog de impressie te wekken dat de Scandinavische "Vrouwen voor Vrede" de Sowjet-vredes-initiatieven een warmer hart toedroegen dan zij in feite hadden gedaan.

Betrokken Sowjet-functionarissen

Het meest uitdrukkelijk belast met de begeleiding van het Scandinavische demonstratie-gebeuren in een vijftal Russische steden waren de heren
en . is lid van het secretariaat van de Wereldvredeesraad. In die functie, waarvoor hij normaal op het Wereldvredeesraadshoofdkantoor in Helsinki verblijft, is hij een van de sleutelfiguren voor wat betreft het doorgeven van Sowjet-instructies aan deze, belangrijkste communistische mantelorganisatie.

is een van de secretarissen van het presidium van het "Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede". Hij was samen met ook al belast met de "behandeling" van het eerdergenoemde Greenpeace-optreden in de haven van Leningrad. Beide heren bezochten Nederland in februari van dit jaar ter bijwoning van de besloten conferentie, die het Samenwerkingsverband "Stop de Neutronenbom- Stop de Kernwapenwedloop" toen voor vertegenwoordigers van Westeuropese vredesbewegingen organiseerde. Een duo, kortom, dat nog wel vaker in het kader van de Sowjet-beïnvloeding van zich zal laten horen.